
Mojca Šorli

Enakost spolov v slovenskem javnem govoru

objavljeno v:

Hotimir Tivadar (ur.): *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest.*

Obdobja 38. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2019.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-38/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2019.

ENAKOST SPOLOV V SLOVENSKEM JAVNEM GOVORU

Mojca Šorli

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, ZRC SAZU, Ljubljana in
Filozofska fakulteta, Ljubljana
msorli@zrc-sazu.si

DOI:10.4312/Obdobja.38.353-362

V prispevku obravnavam uporabo spolno občutljivega jezika z vidika slovenskega javnega govora in reprezentacij spola v njem. V tem kontekstu nimamo opraviti predvsem z jezikom kot sistemom, temveč z jezikom kot diskurzom. Enakost spolov v javnem govoru raziskujem preko implicitnih vrednotenj in jezikovnih izbir na primeru spolno zaznamovane rabe svojilne oblike ženskih priimkov.

javni diskurz, jezikovni sistem, spolne kategorije, spolna identiteta, ženski priimek

The article deals with the use of gender-sensitive language in Slovene public discourse and in relation to gender representations within it. I will argue that in this context we are dealing primarily not with language as a system, but with language as discourse. Gender equality in public discourse is explored through implicit evaluation and linguistic choices of gender-marked forms as implemented in the case of broad adjectival use of female surnames as possessives.

public discourse, language system, gender categories, gender identity, female surname

1 Uvod: jezik kot sredstvo vzpostavitve družbenih vlog in identitet

V jezikovni rabi ne gre samo ali predvsem za objektivna dejstva komunikacije – čeprav tudi to –, temveč v veliki meri za percepcijo, namene in učinke sporazumevanja. Ko govorimo o spolno občutljivi *rabi jezika*, se mnogo manj gibljemo po terenu jezikovnega sistema, struktur in leksikalne semantike kot po terenu sporazumevalnih procesov in njihovih učinkov oz. tega, čemur rečemo (javni) diskurz. Slednji zajema različne vrste govorov oz. diskurzov in omogoča pogled na jezikovno rabo z različnih perspektiv. V prispevku se osredotočam na uresničevanje javnega govora skozi prizmo spolno (ne)zaznamovanih reprezentacij v govorjenem in pisnem jeziku, ki odražajo družbeno-nazorska stališča govork in govorcev na dva načina: 1) kakšen jezik uporabljamo, ko govorimo o drugih, in 2) kako z jezikovnimi izbirami določamo sami sebe. Pri tem gre za izbire ne zgolj na področju leksike in skladnje, ampak tudi denimo v fonetiki in na ravni diskurzivnih vzorcev. Družbeno nevidnost žensk nesporno proizvaja tudi sistem konvencij, v katerem pišemo in govorimo. Ta nevidnost je še posebej moteča v (delovnih) okoljih, kjer so enakovredno ali večinsko zastopane ženske. Korpusnojezikoslovno raziskovanje ima v ta namen omejeno uporabnost, saj omogoča uvid v gola dejstva jezikovne rabe, ki jih je treba nato še

ustrezno interpretirati, zlasti ko gre za v jezik vpisana družbena razmerja. V nekaterih primerih se je zato bolj smiselno osredotočiti na analizo (zlasti normativnih) slovarjev in/ali na eksperimentalne študije, ki razkrivajo *percepcijo* govorcev in poslušalcev.

V nadaljevanju podrobneje analiziram primer rabe na videz (ideološko) nevtralnega jezika, ki v resnici potrjuje spolna nesorazmerja. Zlasti tiste dele jezika, v katere so še posebej vpisana družbena razmerja moči, med katere sodijo tudi spolne kategorije, uravnavajo njegovi uporabniki, ki s tem odražajo določene družbene strukture. Če obstaja zavedanje o jeziku kot sistemu konvencij, nam bo lažje shajati z jezikovnimi spremembami, tako spontanimi kot načrtnimi in »predpisanimi« oz. izhajajočimi iz jezikovne intervencije.

2 Spolne kategorije in ospoljene identitete

Spolne kategorije zadevajo več ravni spolnih razmerij, različne jezikovne strukture (besedotvorne izpeljave, skladenjsko ujemanje, pronominalizacija itn.) in ospoljena sporočila, kamor sodijo denimo oblike naslavljanja, idiomatski izrazi in rekla ter »ženski/moški diskurz«. Spoli so (lahko) torej določeni slovnično (*težava, problem, drevo*), leksikalno-semantično (*sestra, brat, deček*), referencialno (*deklica* za vse), družbeno (npr. v angl. *lawyer, secretary, nurse* itn.) (Hellinger, Bussman 2001: 2) oz. v prepletu vsega naštetega. Nekoliko drugačen je v slovenistiki prevladujoči pristop, ki govor o spolu večinoma deli na slovnični in biološki (npr. Marvin 2017; Vidovič Muha 2019). Pojavlja se tudi kategorija *referenčni spol* (npr. Žele 2019; Jakop 2019), vendar v pomenu 'naravni spol' – za razliko od pojma *referencialni spol*, ki ga tu razumem dinamično, kot referencialno razmerje, ki jezikovne izraze povezuje z zunajjezikovno realnostjo, in ne kot biološko oz. fiziološko stanje nosnika. Sistematičnih raziskav spolno neobčutljivega (in seksističnega) jezika za slovenščino je malo, delno je bil raziskan diskurz osrednjega slovarja slovenskega knjižnega jezika SSKJ, npr. v Gorjanc 2017. Področje, kjer bi lahko raziskovali takšno rabo in z njo povezano vrednotenje, je denimo to, kako se (leksikalno-semantična) spolna nezaznamovanost samostalnikov, npr. *oseba, človek, stranka, žrtev* itn. odraža pri tvorjenju javnega diskurza, tudi slovarskega. Tako iz definicij kot zgledov SSKJ namreč izhaja, da je *oseba* kljub vsemu pogostejše moški. Konstrukcija spolno specifičnega poteka sicer v veliki meri preko metafor, ki opisujejo moške in ženske kot objekte, vendar teh tu ne obravnavamo. Takšne rabe še posebej odražajo odnos družbe do spolnih vlog, pri tem pa je odločilna njihova ideološka podlaga. Ob spoznanjih nekaterih raziskav za tuje jezike (gl. npr. Hellinger, Bussman 2001) je mogoče skleniti, da so konotacije izrazov, ki označujejo ženske, precej bolj sistematično slabšalne od tistih za moške oz. generičnih. Pomemben vir podatkov o spolno (ne)družljivi rabi so prakse naslavljanja. Za angleščino je med najbolj (korpusno) raziskovanimi uporaba nagovornih oblik *Mrs, Ms* in *Miss*, ki jim ustrezata slovenski *ga. (gospa)* in *gdč. (gospodična)*.

2.1 Generičnost moškega spola

Oblike v jeziku ne nosijo pomena same po sebi, ampak so zgolj (*pomenski*) *potential* (npr. Halliday 1978) – oblikam pomen pripisujemo govorce. Oblike *šudentka*,

doktorica, dekanja itn. se ne pojavijo tako pozno zato, ker jezikovni sistem ne bi vseskozi omogočal tvorbe takšnih oblik, temveč ker so tako določale družbene razmere, ki so ženskam dovoljevale študij in napredovanje na položaje moči mnogo kasneje kot moškim. Jezikovni sistem se torej realizira šele v rabi, s konkretno izbiro govorca/pisca – še zlasti to velja za *vrednotenje*, ki je po nekaterih teorijah (npr. Bahtinovi, gl. Vološinov 1973: 70) vedno in neizogibno prisotno v jeziku. Odgovor na vprašanje, zakaj dobijo posamezne ženske oblike negativno konotacijo, je treba torej iskati zunaj jezikovnega sistema. Slabšalnost fr. ženske oblike *ecrivaine* ali angl. *poetess* je povezana s tem, kako jezik uporabljamo v danih vrednotnih razmerjih družbe. Enako velja za ženske oblike za nazive, vloge in podobno. Slovenščina sicer sodi med jezike, ki imajo manj možnosti, da se izognejo izražanju spola (manj lahko npr. uporablja nedoločniške strukture, gerundij, brezosebne glagolske oblike, trpnik itn.). A tako v teh jezikih kot tistih, ki omogočajo zakrivanje oz. neizražanje spola (v skladenjsko manj spolno zaznamovanih), lahko prepoznamo dilemo pri izbiri med »feminizacijo« samostalnikov za osebe na eni in »nevtralizacijo« na drugi strani, saj prva izbira izraze, ki naredijo ženske vidnejše, a jim obenem pogosto pripiše slabšalno konotacijo, druga pa izraze, ki med spoloma ne ločujejo in – ob privzeti moški obliki kot normi – delajo ženske nevidne. To dejstvo ne pomeni, da so prizadevanja za enakopravnejši jezik nesmiselna ali celo vnaprej izgubljena, temveč zgolj to, da uveljavljanje spolno specifičnih oblik na ravni leksikalne izbire ne zadostuje. Nove izbire namreč hitro postanejo prizorišče novih asimetrij, ki so pogojene z družbenimi asimetrijami moči. Ključno za legitimno debato o spolno občutljivi rabi jezika je zato, da razumemo, da je vsaka izbira v osnovi nenevtralna:

Mnogi Novozelandci se danes zavedajo, da uporaba oblik *Mrs*¹ ali *chairman*² kot generičnih odraža ideološko pozicijo prav tako jasno, kot izbira oblik *Ms*³ ali *chairperson*⁴ (Holmes 2001: 118, prev. M. Š.).

2.2 Primeri rabe spolno specifičnih oblik v slovenščini: svojilna oblika priimka ženske

V nadaljevanju se na tem mestu zaradi omejitev prostora osredotočam na korpusno analizo zgolj enega primera spolno neobčutljive jezikovne rabe: svojilno obliko priimkov žensk s končnicama *-ova*, *-eva*. Ženske oblike priimka so denimo v *Slovenskem pravopisu* (2001: § 996–1000) obravnavane kot »posebnost«, ki je posledica dejstva, da so priimki »načeloma moškega spola: *Prešeren, Detela, Potrata, Noč, Milost, Zdravje*« (SP 2001: § 996). Ko se nanašajo na ženske, je kot ena od (treh) možnosti navedena uporaba posamestalne oblike svojilnega pridevnika, npr. (*Zofka*) *Kvedrova*, (*Zofke*) *Kvedrove*, ki je označena z »neuradno«. Dodatnih pojasnil ali usmeritev glede rabe ni. Druga možnost je navedba ženskega imena in priimka v osnovni obliki, tretja, namreč da priimku dodamo samostalniško obrazilo ženskega

1 Slo. *ga.* za poročene ženske (op. avt.).

2 Slo. *predsednik*, s sestavino *moški* (op. avt.).

3 Status *poročena/neporočena* neopredeljen (op. avt.).

4 Slo. *predsednik*, spolno nezaznamovano s sestavino *oseba* (op. avt.).

spola (*Kocmur – Kocmurka*), pa ima oznako neknjižno oz. pokrajinsko. Glede na premise spolno občutljive rabe jezika je sicer splošno razširjeno »svojinjenje« lastnoimenske oblike sporno, saj besedotvorna izpeljanost svojilne oblike priimka implicitno označuje kot sekundarne tudi ženske referente. Izbrano kategorijo obravnavam z različnih jezikovnih ravni: morfološke, skladenjske, leksikalne in diskurzivne.

2.2.1 Metodologija

Pogostost rabe posameznih oblik ter povzetke kolokacij povzemam po orodju NoSketchEngine⁵ na korpusu Gigafida 2.0 (referencialno) z 1.475.404.460 besedami. Korpus zajema spletna besedila za obdobje 1990–2018. Poleg osnovnih statističnih podatkov navajam tudi najpogostejše kolokacije izbranih lem. Te so določene po privzeti bližini –5 in +5 od jedra, z minimalno pogostnostjo 5, kolokacijska trdnost pa je izračunana po statističnih funkcijah MI(3) in logDice. Spremljanje absolutnih vrednosti, npr. števila vseh zadetkov za posamezno obliko, je v našem primeru manj relevantno, saj nanje vplivajo mnogi zunajjezikovni dejavniki, med drugim čas zajema besedil. Ključno je zato ugotavljanje medsebojnih razmerij na podlagi relativnih vrednosti.

2.2.2 Primer: *Mayeva* vs. (*Theresa*) *May*, *Merklova* vs. (*Angela*) *Merkel*, *Bratuškova* vs. (*Alenka*) *Bratušek*

Če predpostavimo, da je raba svojilne oblike priimka utemeljena s tem, ko nakazuje (referencialni) spol, kjer ta sicer ne bi bil razviden iz konteksta oz. ker izhodiščna oblika (ženskega) priimka ni sklonljiva, je mogoče najprej zaključiti, da so od šestih različnih možnosti, ki so predstavljene v razpredelnici, oblike v stolpcih 3 in 6 po nepotrebnem dodatno spolno zaznamovane. Možnosti v stolpcih 2, 4 in 5 so korektne, rešitev v stolpcu 1 pa je posebej vprašljiva tako zaradi oblike kot tudi, ker je (druga) najpogostejša.

Oblika Lema	1 Priimek v svojilni obliki		2 Ime in priimek		3 Ime in priimek v svojilni obliki		4 Naziv in priimek		5 Naziv, ime in priimek		6 Naziv in priimek v svojilni obliki	
<i>Theresa May</i>	<i>Mayeva</i>	<u>3024</u>	<i>Theresa May</i>	922	<i>Theresa Mayeva</i>	2	<i>premierka May</i>	19	<i>premierka Theresa May</i>	2354	<i>premierka Mayeva</i>	56
<i>Angela Merkel</i>	<i>Merklova</i>	<u>15916</u>	<i>Angela Merkel</i>	3643	<i>Angela Merklova</i>	26	<i>kanclerka Merkel</i>	57	<i>kanclerka Angela Merkel</i>	12227	<i>kanclerka Merklova</i>	344
<i>Alenka Bratušek</i>	<i>Bratuškova</i>	13691	<i>Alenka Bratušek</i>	<u>18930</u>	<i>Alenka Bratuškova</i>	17	<i>premierka Bratušek</i>	81	<i>premierka Alenka Bratušek</i>	490	<i>premierka Bratuškova</i>	315

Tabela 1: Prikaz absolutne pogostosti posameznih različic v korpusu Gigafida 2.0.

Po pričakovanjih nastopa svojilna oblika priimka na *-eva*, *-ova* v svojem besedilnem okolju tipično brez imena v prepoziciji. Razmerje med oblikami *premierka Mayeva* in *Mayeva* je 1 : 117,5, pri *kanclerka Merklova* in *Merklova* 1 : 46,2 ter pri

5 www.clarin.si/noske/index.html (dostop 13. 5. 2019).

premierka Bratuškova in *Bratuškova* 1 : 43,5. Sicer pa so razmerja med tremi lastnimi imeni glede na različne parametre zelo podobna, kar kaže na relativno ustaljene vzorce izbiri pri slovenskih govorkah in govorcih. Pregled oblik pokaže, da svojilna oblika priimka *Mayeva*, *Merklova* (1) prevlada nad imenom in priimkom (2), razmerje med oblikama *Bratuškova* in *Alenka Bratušek* pa je obrnjeno, saj je tu pogostejša raba (2) kot (1). Ta ugotovitev omogoča nadaljnje kvalitativne analize, ki bi, sklepamo, pokazale na večplastnost dejavnikov, ki vplivajo na prevlado posamezne možnosti. Statistično zanimivo je morda tudi dejstvo, da se lema *Angela Merkel* skoraj v celoti realizira v kolokaciji s *kanclerka* (1,3 : 1), podobno velja za *Theresa May* (1,4 : 1), medtem ko je *Alenka Bratušek* v večjem razkoraku z obliko, ki vsebuje naziv (4,2 : 1). Lahko bi predpostavili, da je to zato, ker se je v slovenskih medijih o njej pisalo več v času in okoliščinah, ko še ni zavzela najvišje funkcije, obenem pa je mogoča tudi hipoteza, da je šlo v zapisih laže izpod peresa *kanclerka A. Merkel* in *premierka T. May* kot *premierka/ministrska predsednica A. Bratušek*. Žal rabe tako tega detajla kot drugih ni mogoče analizirati po spolu, saj je večina (spletnih) besedil v analiziranem korpusu pripisanih anonimnemu avtorju. Primerjava svojilnih oblik kaže opazno večji razkorak med rabo teh v besedni zvezi z navedbo funkcije in brez nje, denimo pri *premierka Bratuškova* in *Bratuškova* je razmerje 1 : 44,5, pri *premierka Mayeva* in *Mayeva* 1 : 55 ter pri *premierka Merklova* in *Merklova* 1 : 47,2. To potrjuje, da se svojilna oblika priimka tipično realizira v osami, torej brez predhodne navedbe funkcije, kar posredno krepi predpostavko, da naj bi se ta uporabljala zgolj ali predvsem v primerih, ko (referencialni) spol ni ustrezno razviden iz konteksta. Če namreč navedemo tudi *kanclerka*, smo spol že izpostavili, zato lahko povsem naravno in sporočilno zadostno sledi le še *Merkel*. Iz tega izhaja, da je tovrstna raba že slovnično, še bolj pa diskurzivno po sebi neutemeljena. Z vidika spolno občutljivega jezika legitimna oz. politično korektna možnost *premierka Bratušek* ali *kanclerka Merkel* (4) se sicer pojavlja, vendar v nobenem od raziskanih primerov ni opazno prisotna, kaj šele dominantna. Nasprotno, v vseh primerih je to malo uporabljana možnost. Razmerja so naslednja: *premierka May* in *premierka Mayeva* 1 : 2,9, *kanclerka Merkel* in *kanclerka Merklova* 1 : 6,3 ter *premierka Bratušek* in *premierka Bratuškova* 1 : 3,8. Manj od te se uporablja le še kombinacija imena in priimka v svojilni obliki (3); tudi tu gre za močne korelacije med tremi izbranimi primeri, kar kažejo relativni deleži v razmerju do vseh oblik skupaj: *Theresa Mayeva* 0,6 %, *Angela Merklova* 0,7 %, *Alenka Bratuškova* 1,7 %. Stanje je pričakovano, saj kaže ta različica največjo stopnjo (redundantne) spolne zaznamovanosti. V spodnji tabeli kljub temu, da ne gre za nejasnost ali dvoumnost, saj je iz sobesedila večinoma dobro razvidno, za kateri spol gre pri nosilcu priimka, ovrednotimo pojavitve v korpusu bodisi kot 1) neupravičene, 2) nenujne ali 3) upravičene. Videti je, da se skušamo v diskurzu z uporabo svojilne oblike izogniti ponavljanju imena in priimka, pri čemer deluje navedba zgolj izvirne oblike ženskega priimka »nestandardno«, na kar sicer implicitno navaja tudi SP 2001 (gl. zgoraj). Ali gre torej zgolj za slovnično oz. besedotvorno ali morda predvsem diskurzivno-pragmatično vprašanje? Pretvorbo priimka na videz narekuje skladišni

formalizem, še zlasti v neosebkovih pozicijah priimka, saj je možno le pregibanje priimka kot oblike moškega spola (*Kovač, Šegula, Omerza, Praprotnik*),⁶ razen izjemoma, ko je ob priimku še ime, npr. *slike Ivane Kobilca/Kobilce*. Ne glede na to bi lahko trdili, da za izražanje (referencialnega) spola bližina ženske oblike, npr. deležnika, vsaj z diskurzivno-pragmatičnega stališča povsem zadostuje tudi, ko je osebek izražen le s priimkom, ki se nanaša na žensko. Kot nenujne sem zato opredelila vse rabe z deležnikom, pa tudi s priimkom v imenovalniku, kot upravičene samo izjemoma pri rabi v orodniku. Med neupravičene rabe sem štela tiste z večkratnim zaznamovanjem spola.

Oblika	Priimek v svojilni obliki	upravičeno	neupravičeno	nenujno
Lema				
<i>Theresa May</i>	<i>Mayeva</i>	0	3	97
<i>Angela Merkel</i>	<i>Merklova</i>	0	3	97
<i>Alenka Bratušek</i>	<i>Bratuškova</i>	2	14	84

Tabela 2: Prikaz absolutne pogostosti (ne)upravičene rabe svojilne oblike v korpusu Gigafida 2.0 na vzorcu 100 zadetkov.

Kot primera navajam dva prototipična konteksta, v katerih bi svojilno obliko priimka zlahka nadomestili z osnovno obliko priimka *May/Bratušek* ali s ponovljenim imenom in priimkom:

Potem ko so konservativci Therese May na predčasnih volitvah izgubili večino v parlamentu, jo je vodja laburistov Jeremy Corbyn pozval k odstopu. **Mayeva** mu odgovarja, da država potrebuje stabilnost.

Slovenska premierka je ob prisotnosti italijanskega premierja Enrica Lette podjetjem iz naše zahodne sosedje predstavila možnosti za vlaganja v Sloveniji. »Verjamem, da je možnosti za krepitev sodelovanja še veliko in da imajo naši, že do zdaj zelo dobri odnosi, tudi v prihodnje velik potencial,« je poudarila **Bratuškova**.

V kontekstu razprav o enakosti spolov projicira morfološka sekundarnost, tj. izpeljanost ženskih svojilnih oblik priimkov iz moških oblik, splošno sekundarnost ženskih nosilcev. *Smernice za spolno občutljivo rabo jezika* Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2018: 14) zato pravijo takole: »Kadar ženske poimenujemo s priimkom brez imena, priimke žensk uporabljamo v uradni obliki in jih ne spreminjamo v svojilno obliko. V svojilni obliki uporabljamo le priimke, ki so v taki obliki v izvirnem jeziku: *visoka predstavnica Mogherini* ✓, *visoka predstavnica Mogherinijeva* x.« Problematisirana slovnična razmerja se odražajo tudi v kontekstu računalniške obdelave in avtomatskega procesiranja naravnega jezika, zlasti pri označevanju korpusa, natančneje pri njegovi lematizaciji, kjer vsaki obliki pripišemo ustrezno lemo. Tako je denimo v uporabljenem korpusu obliki *Mayeva* pripisana namišljena moška lema *Mayev*, obliki *Merklova* lema *Merklov* in obliki *Bratuškova* lema *Bratuškov*.

6 Oz. se sklanja z neglasovnimi končnicami (SP 2001: § 863).

Analiza kolokacij za *Mayeva* (Prikaz 1) je pokazala, da svojilna oblika priimka tipično nastopa z drugimi priimki, denimo v prirednih skladijskih kombinacijah z moškimi priimki, kot v *Macron in Mayeva*, *Mayeva in Corbyn*, *Mayeva ... z Junckerjem*, pa tudi neosebni lastnimi imeni, npr. *Downing Street*. Lahko bi torej sklepali, da je govorčeva/piščeva motivacija za uporabo svojilne oblike v osami zlasti tam, kjer se v neposredni bližini pojavi moška oblika priimka. Poleg *brexita* izstopajo med najtrdnjšimi kolokacijami še glagoli rekanja oz. glagoli, ki predstavljajo tipične vsebine, tj. verbalna sporočila politikov in političark kot ključnih subjektov javnega govora.

	<u>Cooccurrence count</u>	<u>Candidate count</u>	<u>T-score</u>	<u>MI</u>	<u>logDice</u>
P N brexitu	71	6,771	8.425	12.933	7.982
P N brexita	48	4,255	6.927	13.038	7.878
P N brexit	46	4,745	6.781	12.820	7.715
P N Premierka	35	3,233	5.915	12.979	7.662
P N Davisu	13	305	3.605	14.956	7.283
P N Corbyn	14	920	3.741	13.470	7.097
P N Downing	18	2,078	4.241	12.657	7.031
P N DUP	12	611	3.463	13.838	7.015
P N premierka	55	12,026	7.414	11.736	6.962
P N Junckerjem	16	1,802	3.999	12.693	6.953
P N Mayeva	18	2,429	4.241	12.432	6.923
P N Macron	31	6,850	5.566	11.720	6.774
P N predčasne	45	13,655	6.705	11.263	6.518
P N EU-jem	11	1,895	3.315	12.080	6.381
P N Tajanijevih	6	22	2.449	17.634	6.325
P N sklicala	16	4,556	3.998	11.355	6.229
P N BBC-ja	11	2,558	3.315	11.647	6.175
P N Macronu	7	745	2.645	12.774	6.175
P N Alternativa	11	2,868	3.315	11.482	6.088
P N obljubila	36	15,262	5.996	10.780	6.059

Prikaz 1: Kolokacije –5 in +5 od jedra *Mayeva*.

Razširjene kolokacije za *Theresa May* so: (*britanska/konservativna*) *premierka Theresa May*, *notranja ministrica Theresa May*, *ministrska predsednica Theresa May*, najpogostejša osebna lastna imena, s katerimi je v družbi, pa so *Corbyn*, (*Emmanuel*) *Macron* in (*Andrea*) *Leadsom*. Tudi pri kolokacijah za *Merklova* in *Angela Merkel* opazimo podoben trend, namreč relativno visoko število imenskih kolokatorjev, npr. *Hollande*, *Macron*, *CDU*, *Seehofer*, *Sarkozy* itn., ter glagole rekanja. Poleg tega so najpogostejše razširjene kolokacije, v katerih se pojavlja s samostalniki, ki nakazujejo politično funkcijo, torej (*nemška*) *kanclerka* in njena stranka (*CDU*).

		<u>Cooccurrence count</u>	<u>Candidate count</u>	<u>T-score</u>	<u>MI</u>	<u>logDice</u>
P N	Hollande	409	9,343	20.221	12.900	9.408
P N	kanclerka	389	12,497	19.719	12.408	9.122
P N	Macron	168	6,850	12.958	12.064	8.320
P N	Kanclerka	107	1,062	10.343	14.102	8.260
P N	CDU	123	9,253	11.085	11.180	7.681
P N	pozvala	216	24,865	14.687	10.567	7.649
P N	dejala	798	135,443	28.221	10.006	7.486
P N	Seehofer	65	1,851	8.060	12.582	7.444
P N	poudarila	354	57,805	18.797	10.062	7.410
P N	Sarkozy	90	6,993	9.482	11.134	7.407
P N	pohvalila	76	6,530	8.713	10.989	7.202
P N	izrazila	138	20,949	11.737	10.167	7.173
P N	izpostavila	130	22,826	11.390	9.957	7.003
P N	SPD	71	8,570	8.420	10.498	6.940
P N	kanclerke	54	4,799	7.344	10.940	6.865
P N	Nemška	106	22,153	10.283	9.706	6.738
P N	dpa	175	46,455	13.208	9.361	6.656
P N	Schulz	44	4,195	6.629	10.838	6.628
P N	Putin	132	33,745	11.472	9.415	6.615
P N	Berlinu	134	36,396	11.557	9.328	6.552

Prikaz 2: Kolokacije –5 in +5 od jedra *Merklova*.

Pri kolokacijah za *Bratuškova* in *Alenka Bratušek* opazimo, da sta na prvih dveh mestih naziva *premierka* in *predsednica*, medtem ko med ostalimi kolokatorji prevladujejo glagoli rekanja, imeni strank (*PS*, *ZaAB*), osebni lastni imeni, ki se še pojavita, pa sta *Janković* in *Čufer*.

		<u>Cooccurrence count</u>	<u>Candidate count</u>	<u>T-score</u>	<u>MI</u>	<u>logDice</u>
P N	premierka	256	12,026	15.994	11.427	8.332
P N	Premierka	159	3,233	12.607	12.635	8.239
P N	poudarila	486	57,805	22.025	10.086	7.792
P N	dejala	889	135,443	29.780	9.729	7.606
P N	spomnila	161	17,846	12.677	10.188	7.371
P N	PS	195	26,519	13.949	9.893	7.300
P N	izpostavila	174	22,826	13.177	9.945	7.274
P N	komisarko	71	2,893	8.423	11.632	7.105
P N	Bratuškova	105	13,032	10.237	10.025	6.991
P N	ZaAB	78	6,091	8.826	10.693	6.990
P N	Bratušek	159	27,199	12.592	9.562	6.982
P N	odstopila	121	17,425	10.987	9.811	6.978
P N	mandatarko	54	755	7.347	13.175	6.905
P N	zaupnico	64	3,512	7.996	11.202	6.903
P N	kandidatka	101	13,658	10.039	9.901	6.902
P N	Janković	201	41,174	14.155	9.302	6.899
P N	Čufer	73	6,073	8.538	10.602	6.896
P N	pojasnila	354	87,156	18.779	9.037	6.841
P N	napovedala	202	45,476	14.187	9.166	6.798
P N	izrazila	114	20,949	10.661	9.459	6.739

Prikaz 3: Kolokacije –5 in +5 od jedra *Bratuškova*.

V prihodnje bi bilo smiselno natančneje raziskati še razmerje med oblikami glede na distribucijo v različnih virih in vrstah besedil kot tudi na prenosnik. Posebej vredno pozornosti bi bilo ugotavljanje deleža preučevane rabe v govornih in pisnih diskurzih, kar je težavno zaradi občutno manjših podatkovnih zbirk govorne slovenščine. Gigafida 2.0 vsebuje tiskana besedila in besedila, pridobljena s spletnih strani, ki so izšla med letoma 1990 in 2018, pri čemer gre večinoma za časopise in revije. Pri navajanju preučevanih leksikalnih enot prevladujejo novičarski portali, še posebej pa s številom zadetkov izstopa Slovenska tiskovna agencija (STA). Pričakovano izkazujejo progresivno manjši delež iskane oblike novičarski portali in časopisi, ki niso namenjeni zgolj obveščanju, temveč tudi zabavi (npr. *24ur.com*, *svet24.si*, *slovenskenovice.si* itn.).

3 Sklep

Sklenemo lahko, da si je s perspektive enakosti družbenih spolov smiselno prizadevati za ustrezno senzibilizacijo govorcev in govork ter promocijo oblik za naslavljanje žensk, ki niso (dodatno) spolno zaznamovane (doslednejša raba priimkov žensk v njihovi izvorni obliki). Ob utemeljeni predpostavki, da je moška slovnična oblika za samostalnike, ki se nanašajo na osebe – ob upoštevanju kompleksnega prepleta vseh vidikov spola – zgolj navidezno generična, jo gre obravnavati kot spolno

specifično obliko. Prav formalizmi, kot so prakse naslavljanja, so lahko kazalnik stanja ali sprememb v razmerjih med družbenimi spoli. Kadar je mogoče iz konteksta z dovoljšnjo gotovostjo razbrati spol osebe, na katero se priimek nanaša – in to je v večini kontekstov, v katerih se pojavljajo zgoraj analizirane kategorije –, ni racionalne potrebe, da bi ženski priimek »svojinili«. Najprej zato, ker s tem ne naslavljamo osebe z izvirnim, uradnim priimkom, temveč obliko priimka spolno zaznamujemo. Ker je priimek v svojinli obliki zgolj še en primer ženske oblike v razmerju do moške kot zaznamovane, sekundarne, izpeljane, v kontekstu prizadevanj za spolno občutljivejši jezik, predvsem pa ozaveščanja javnosti o nenevtralnosti takšne rabe, ne bi smel biti zaželen. Nezanemarljivo je tudi dejstvo, da obstajajo ne le v nekaterih vzhodnoslovanskih okoljih, temveč tudi v slovenskem – čeprav manj pogosto – oblike priimkov, ki so že izvirno svojinli pridevniki (*Joveva, Kurnikova* itn.). S tem ko »svojinimo« sicer nepridevniške oblike, formalno izničujemo razliko med priimki, ki so dejansko po osnovni obliki svojinli, in tistimi, ki to niso.

Literatura

- CAMERON, Deborah, 1994: Problems of sexist and non-sexist language. Jane Sunderland (ur.): *Exploring Gender: Questions for English Language Education*. London: Prentice Hall. 26–33.
- ECKERT, Penelope, Sally McConnell-Ginet, 1995: Constructing meaning, constructing selves: snapshots of language, gender, and class from Belten High. Kira Hall, Mary Bucholtz (ur.): *Gender articulated: Language and the socially constructed self*. New York: Routledge. 469–507.
- Gigafida 2.0. www.gigafida.net (dostop 13. 5. 2019)
- GORJANC, Vojko, 2017: Homoseksualci in drugi perverzneži. *Mladina* 31 (4. 8. 2017). www.mladina.si/181276/homoseksualci-in-drugi-perverznezi (dostop 13. 5. 2019)
- HALLIDAY, Michael, 1978: *Language as Social Semiotic (The Social Interpretation of Language and Meaning)*. London: Edward Arnold.
- HELLINGER, Marlis, BUSSMAN, Hadumod (ur.), 2001: *Gender Across Languages. Vol. 1*. IMPACT Studies on Language and Society. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- HOLMES, Janet, 1995: *Women, men and politeness*. London: Longman.
- JERAM, Jasna, ŠAUPERL, Mojca (ur.), 2018: *Smernice za spolno občutljivo rabo jezika*. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- MARVIN, Tatjana, 2017: *Jezik in spol*. <https://kvarkadabra.net/2018/06/jezik-in-spol/> (dostop 13. 5. 2019)
- NoSketchEngine. www.clarin.si/noske/index.html (dostop 13. 5. 2019)
- Slovenski pravopis [= SP 2001], 2001. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 2019: Spol – jezikovni sistem in ideologija. *Slavistična revija* LXVII/2. 127–137.
- VOLOŠINOV, Valentin, 1973: *Marxism and the Philosophy of Language*. New York, London: Seminar Press.
- ŽELE, Andreja, 2019: Spol v predikaciji. *Slavistična revija* LXVII/2. 141–149.